

Jarosław Majka

Department of Earth Sciences

Uppsala University

Villavägen 16, SE-752 36, Uppsala, Szwecja

PROFESOR ANDRZEJ MANECKI W TRZYDZIESTOLECIE DZIAŁALNOŚCI POLARNEJ I W OSIEMDZIESIĘCIOLECIE URODZIN

Prof. dr hab. inż. Andrzej Manecki urodził się w Krakowie 8.09.1933 roku, studiował w Akademii Górniczo-Hutniczej, jest absolwentem Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego tej uczelni. Pracę naukową w AGH rozpoczął w 1957. Był dziekanem Wydziału, kierownikiem Katedry Mineralogii, Petrografii i Geochemii, przewodniczącym Komitetu Nauk Mineralogicznych PAN. Wiele lat przewodniczył Komisji Historii i Dokumentacji Badań Polarnych w Komitecie Badań Polarnych PAN. Wraz z profesorem Zdzisławem Czeppe był inicjatorem utworzenia w 1991 roku czasopisma *Biuletyn Polarny*, którego od ponad dwudziestu lat i nieprzerwanie jest redaktorem naczelnym. W *Biuletynie* dokumentowane są polskie wyprawy polarne i ich programy naukowe, ważniejsze sympozja naukowe poświęcone Arktyce i Antarktyce, a także prezentowane są sylwetki polarników. Jestem członkiem zespołu redakcyjnego Biuletynu i świadkiem nieustannych trudnych zabiegów profesora o fundusze na druk kolejnego zeszytu.

Główne nurty naukowych działań profesora to: mineralogia z petrologią i geologia Arktyki. Profesor jest autorem pierwszej polskiej encyklopedii minerałów, wielu publikacji, monografii i podręczników akademickich. Za działalność naukową wyróżniono go m.in. Nagrodą Państwową I stopnia, zespołową oraz Nagrodą PAN im. St. Staszica.

W roku 1980 profesor Andrzej Manecki rozpoczął starania w Komitecie Badań Polarnych PAN i w swojej uczelni w sprawie uzyskania zgody na organizowanie samodzielnych geologicznych wypraw polarnych AGH do Arktyki. Po trzech latach zabiegów w tej sprawie, w 1983 roku wyruszyła na Spitsbergen pierwsza rekonesansowa grupa studentów kierowana przez wówczas dr. Adama Piestrzyńskiego. W roku 1984 Komitet Badań Polarnych zatwierdził program badań geologicznych przedstawiony przez profesora Andrzeja Maneckiego, przy poparciu profesora Krzysztofa Birkenmajera, ówczesnego przewodniczącego tego Komitetu. W latach 1984, 1985 i 1988 profesor Andrzej Manecki kierował wyprawami na Spitsbergen organizowanymi przez Katedrę Mineralogii i Petrografii AGH, a w latach następnych aż do emerytury koordynował te badania. W logistyce pierwszych, a i następnych wypraw istotnie wspomagali profesora jego współpracownicy, których nazwiska na jego życzenie tu wymieniam, są to: Jurek Czerny, Jarek Majka i Maciek Manecki. W roku 1985 rozpoczęło się, pod kierunkiem profesora, intensywne kartowanie w trudnym terenie Spitsbergenu. W pierwszej fazie obszar badań znajdował się na północ od Polskiej Stacji Polarnej. Obejmował teren pomiędzy fiordem Hornsund i lodowcem Torella. W latach późniejszych badania rozszerzono również na okolice wzdłuż południowych wybrzeży fiordu Bellsund. Na stałą bazę wybrał profesor znany hus Hyttevikę, bowiem

stwarza on doskonałe warunki logistyczne dla eksploracji i związanego z tym transportu łodziami motorowymi sprzętu, żywności i geologicznych próbek. Za zgodą norweskiego gubernatora archipelagu Svalbard, w latach osiemdziesiątych ub. wieku hus ten został gruntownie wyremontowany przez uczestników wypraw AGH i odpowiednio wyposażony. Wymieniono zniszczone ściany drewniane, dach pokryto nową papą. Hyttevika nie była i nie jest jedyną bazą geologów AGH. Do prac terenowych w głębi ładu zakładane są obozy namiotowe. W początkowym okresie działalności wyprawy AGH korzystały również ze stacji Uniwersytetu Wrocławskiego im. St. Baranowskiego (tzw. Baranówka) położonej przy morenie lodowca Werenskiölda, na co wyraził zgodę profesor Alfred Jahn, z którym profesor Manecki współpracował naukowo.

Pokłosiem wypraw kierowanych przez profesora i następnych jest anglojęzyczna mapa geologiczna: *Geological Map of the SW part of Wedel Jarlsberg Land – Spitsbergen, 1:25000. Cracow 1993* (wyd. 1993), której był redaktorem naukowym przy autorskiej współpracy Jerzego Czernego, Adama Kieresa, Macieja Maneckiego i Jacka Rajchla. Mapa zyskała uznanie w międzynarodowych gremiach geologów polarnych. To szczegółowe opracowanie litologii stanowiło m.in. podstawę do zaproponowania nowych podziałów stratygraficznych i nowej interpretacji ich wzajemnych relacji. Po raz pierwszy zidentyfikowano i opisano przebieg strefy nieciągłości Vimsodden-Kosibapasset, która obecnie uważana jest za ważną strukturę o znaczeniu regionalnym. Do istotnych osiągnięć obecnego cyklu badań wychowanków profesora należy zastosowanie nowoczesnych metod datowania procesów metamorficznych (m.in. termochronologiczna metodą Ar/Ar i mikrosondowe oznaczanie wieku monacytów), dzięki czemu udało się zidentyfikować nieznany dotąd epizod metamorficzny o wieku ca. 640 Ma. Wykonano ponadto wnikliwe petrochemiczne badania metawulkanitów oraz zastosowano nowoczesną geotermobarometrię do zmetamorfizowanych skał osadowych. Oprócz głównego nurtu prac kartograficznych i petrologicznych, były lub są również prowadzone badania wystąpień minerałów kruszcowych, opróbowania lodu z lodowców (pyły kosmiczne i antropogeniczne), badania procesów hipergenicznych w młodych glebach arktycznych i wiele innych. Ich plonem są publikacje i prezentacje konferencyjne, dwie prace doktorskie (Jerzego Czernego i Jarosława Majki) oraz liczne prace magisterskie. Badania terenowe wspierali finansowo kolejni rektorzy AGH (m.in. zakup łodzi i silnika), oddział krakowski PTPNoZ (zakup broni), a na prace analityczne zdobywano finanse z grantów.

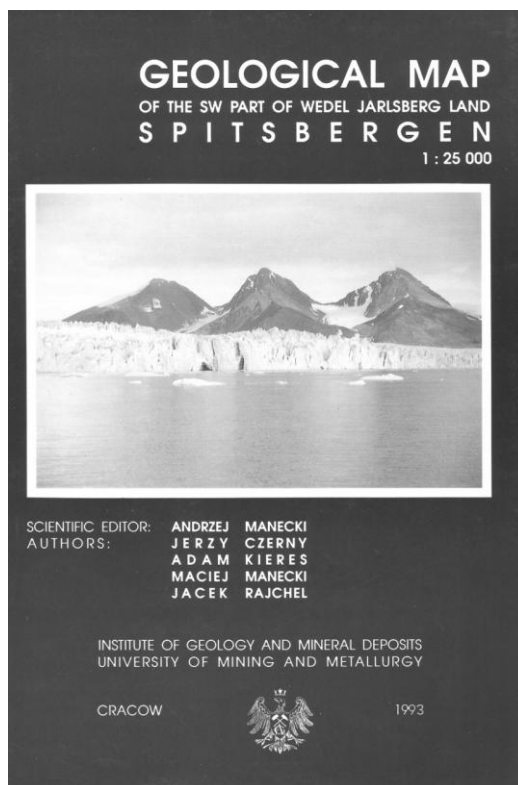
Wśród wielu opracowań i publikacji profesor zawsze wyróżnia wspomniane wyżej prace swoich doktorantów. Pierwsza traktuje o dwóch seriach proterozoicznych metawulkanitów z południowej części Ziemi Wedel Jarlsberga. Przedstawiono w niej szczegółową charakterystykę petrograficzną oraz nowoczesną interpretację geochemiczną i petrologiczną wszystkich odmian litologicznych tych skał, czego efektem jest bardzo dobre rozpoznanie protolitów i paleośrodowisk geotektonicznych. Położone na południe od wspomnianej powyżej strefy tektonicznej Vimsodden-Kosibapasset skały Grupy Eimfjellet, zmetamorfizowane w warunkach facji amfibolitowej, stanowią bimodalny kompleks metawulkaniczny wieku grenwilskiego, którego powstanie jest związane z riftingiem typu kontynentalnego. Z kolei na północ od tej strefy odsłaniają się m.in. skały Grupy Jens Erikfjellet: zieleńce i zasadowe metatufy o charakterystyce geochemicznej również odpowiadającej riftingowi. Jakkolwiek wiek tej serii nie jest znany, to zdaniem autora

prawdopodobnie jest ona wieku neoproterozycznego i jest związana z otwieraniem paleoceanu Iapetus.

Druga z wymienionych prac traktuje o ewolucji metamorficznej skał podścielających formacje opisane przez Jerzego Czernego: metasedymentów należących do Grupy Isbjørnhamna. Wymiernym efektem i nowatorstwem tej nowoczesnej pracy petrologicznej jest szczegółowe rozpoznanie rozkładu warunków ciśnienia, temperatury i wieku metamorfizmu tych skał. Po raz pierwszy w tej części archipelagu został stwierdzony i scharakteryzowany późnoneoproterozyczny epizod metamorfizmu w warunkach górnego zakresu facji amfibolitowej, co jest, zdaniem profesora, jednym z ważnych odkryć dotyczących prekaledońskiej historii geologicznej podłoża krystalicznego Spitsbergenu.

W okresie 30 lat działalności polarnej profesora i obecności geologów AGH w Arktyce powstał zespół wychowanków profesora Andrzeja Maneckiego, którzy organizują międzynarodowe ekspedycje na Spitsbergen, poszerzają tam obszar badań, podejmują nowe tematy, a w gronie magistrantów i doktorantów wychowują następców – w trzydziestoletnim łańcuchu pokoleniowym.

Szanowny Panie Profesorze! W imieniu wszystkich uczestników naszych wypraw polarnych życzę Panu przede wszystkim wiele zdrowia, pomyślności w życiu codziennym oraz kolejnych sukcesów naukowych, dydaktycznych i wydawniczych. Ponadto serdecznie dziękujemy za zachętę i umożliwienie nam badań w tak pięknym i geologicznie interesującym zakątku świata!

Mapa Geologiczna SW części Ziemi Wedel Jarlsberga opracowana pod naukowym kierownictwem profesora Andrzeja Maneckiego